

بسم الله الرحمن الرحيم

اوضاع فرهنگی شهر غزنین

در قرون نخستین اسلامی تا قرن ششم هجری

تألیف:

مسعود ولی عرب / مصطفی رسولی پور

کتابخانه و اسناد ملی ایران

سورشناسه	ولی عرب، مسعود ۱۳۶۷.
عنوان و پدیدآور	اوضاع فرهنگی شهر غزنین در قرون نخستین اسلامی تا قرن ششم هجری / تألیف مسعود ولی عرب، مصطفی رسولی پور.
مشخصات نشر	اهواز: تر آوا، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۳۶ص:.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۷-۰۸۲-۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۲۳-۱۲۲؛ همچنین به صورت زیر نویس.
موضوع	غزنین -- تاریخ
شناسه افزوده	رسولی پور، مصطفی، ۱۳۶۷.
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ غ/ع ۸/DS۳۷۵
رده بندی دیویی	۹۵۸/۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۱۷۷۵۱

نام کتاب: اوضاع فرهنگی شهر غزنین در قرون نخستین اسلامی تا قرن ششم هجری

مؤلف: مسعود ولی عرب / مصطفی رسولی پور

طرح روی جلد: هادی مدرس نیا

ناشر: تر آوا

شماره‌ی نشر: ۳۳۳

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: مدیران

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۷-۰۸۲-۸

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

نشر تر آوا: اهواز - کیانیارس - خیابان نهم غربی - پلاک ۱۲۸

نماینده: ۰۶۱۳۳۹۰۳۷۱۴ همراه: ۰۹۱۶۱۱۳۶۷۸۵

Taravapublication@yahoo.com

www.tarava.com فروشگاه اینترنتی

حق چاپ و نشر مخصوص ناشر است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	مقدمه
۱۱	موقعیت جغرافیایی غزنه
۱۴	طبیعت غزنه (آب و هوا، پوشش گیاهی، رودها، معادن)
۱۸	وجه تسمیه غزنه
۲۱	پیشینه‌ی تاریخی غزنه
۳۱	تحولات سیاسی غزنه در قرن سوم هجری
۳۱	حاکمان محلی غزنه
۳۳	ورود صفاریان به غزنین
۳۶	غزنین در تصرف سامانیان
۴۰	تحولات سیاسی غزنه در قرن چهارم هجری
۴۱	ورود ترکان به غزنه
۴۴	غزنین پایتخت سلاطین غزنوی
۴۸	غزنین مدافع مذهب سنت
۵۲	تحولات سیاسی غزنه در قرن پنجم هجری
۵۳	غزنه گذرگاهی به سوی هند
۵۹	بحران در غزنه
۶۳	حملات ترکمانان سلجوقی به غزنه
۶۴	طبقات اجتماعی در غزنه
۶۵	اشراف:
۶۷	روحانیون:
۷۲	رعیت
۷۵	مذهب در غزنین
۷۶	دین زرتشتی
۷۸	آئین بودایی
۸۰	دین یهود
۸۱	دین اسلام
۸۲	اوضاع ادبی در غزنه

مشاهیر رجال و دیوانسالاران در غزنی

۱۱۰

کلام آخر

۱۲۱

منابع

۱۲۳

www.ketab.ir

مقدمه

غزنین منطقه ای باستانی است که از قرن سوم تا ششم هجری قمری شاهد تحولات بزرگ سیاسی، فرهنگی و ... بوده و این منطقه در گذر زمان عرصه تاخت و تاز سلسله‌های قدرتمند و بزرگی از جمله صفاریان، سامانیان، غزنویان، سلجوقیان، غوریان و خوارزمشاهان بوده است. بزرگترین امتیاز غزنه تشکیل سلسله قدرتمند ترک غزنوی بود که موجبات تبدیل این شهر به یکی از بزرگترین پایتخت‌های جهان اسلام شد، اما چرا با تشکیل سلسله‌ی ترک غزنوی در غزنه این شهر با تحولات بزرگی رو به رو شد. یکی از بزرگترین و مهمترین دلایلی که موجب شد این شهر در دوره‌ی فرمانروایی سلاطین غزنوی متحول شود، ثروت هند بوده که جایگاه ویژه‌ای در شکوفایی اقتصادی، فرهنگی و ... غزنین داشته است. غزنه تا پیش از امپراطوری ترکان به گونه‌ای در حاشیه بوده و چندان مورد توجه نبود اما در قرن چهارم تا ششم هجری قمری با گسترش همه جانبه غزنه، به یکی از با نفوذترین مناطق جهان اسلام تبدیل شد. حمایت سلاطین ترک غزنه از ادبیات زمینه ترقی فرهنگی و مهاجرت شاعران از دیگر مناطق ایران به این شهر شد و به راستی باید از آن به عنوان گنجینه علم و مکتب شاعران غزنین یاد کرد. شهر غزنه به مانند دیگر پایتخت‌های جهان اسلامی و غیراسلامی نقطه آغاز و نقطه‌ی اوج پیشرفت و سرانجام سرایشی را پیمود و در اواخر قرن ششم هجری قمری بار دیگر غزنه به حاشیه رانده شد.

افغانستان امروزی سرزمینی است کهن، تاریخی و ریشه‌دار که در گذشته همواره مهد دین، دانش، سیاست و فرهنگ بالنده و پیشرو بوده است. جای جای این سرزمین باستانی مرکز دانش اندوزی، عالم پروری و مردان دین و سیاست بوده است. غزنه، بامیان، بلخ، هرات، کابل، غور و ... همواره نقش سازنده و پیشرو خود را در گسترش دیانت، علم، هنر و بسط فرهنگ مهرورزی ایفاء کرده‌اند. غزنی یا غزنه یکی از شهرهای کهن و تاریخی افغانستان امروزی است که در جنوب غربی کابل واقع است و همواره در عرصه‌ی سیاست، دیانت و فرهنگ پیشگام بوده است.

غزنه در اوائل ظهور اسلام بوسیله حاکمانی محلی تحت عنوان لویک اداره می شد با ورود اسلام به این منطقه مسلمانان از غزنه به عنوان گذرگاهی جهت حمله به کابل و همچنین هند استفاده می کردند. با ورود اسلام غزنین مورد توجه اولین سلسله های حکومتی در ایران از جمله صفاریان و سامانیان قرار گرفت و با پیشرفت نسبی روبه رو شد اما غزنین در قرن های اولیه اسلامی با توجه به موقعیت حساس و سوق الجیشی خود هنوز هم در حاشیه بوده است. با تشکیل سلسله غزنوی غزنین به یکی از مهمترین مراکز اسلامی تبدیل شد و با توجه به اینکه غزنه گذرگاهی به سوی هند بوده این امر زمینه انتقال دیانت محمدی (ص) را در سرزمین پهناور هند فراهم کرد.

سوال اصلی: غزنه از قرن سوم تا ششم هجری قمری شاهد چه تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... شده است؟

فرضیه: غزنه بدلیل موقعیت ارتباطی و سوق الجیشی و تشکیل سلسله های مستقل و همچنین - سلسله ی قدرتمند ترکان غزنوی جایگاه ویژه ای در تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... داشته است.

سوال فرعی اول: چرا غزنه با ظهور اسلام و تشکیل سلسله ی ترک غزنوی، به یکی از مراکز مهم اسلامی تبدیل شد؟

فرضیه: به نظر می رسد تمرکز قدرت در غزنه بوسیله ترکان مسلمان غزنوی و همچنین ثروتی که این سلاطین ترک غزنه از هند بدست آورده بودند نقش تعیین کننده ای در پیشرفت این شهر داشته است.

سوال فرعی دوم: ثروت هند چه تاثیری بر مناسبات اجتماعی و بویژه مردم غزنه گذاشته بود؟

فرضیه: اگر چه ثروت زیادی از هند به غزنه منتقل شد اما این ثروت تأثیر کمی بر مناسبات اجتماعی غزنه و بویژه اهالی این شهر داشته است.

سوال فرعی سوم: چرا غزنه به یکی از مراکز مهم برای حضور شاعران و دانشمندان تبدیل شد؟
علاقه سلاطین غزنه و همچنین بذل و بخشش آنان نقش تعیین کننده‌ای در بسترسازی حضور شاعران و دانشمندان در غزنه داشته است.

هدف از این تحقیق روشن ساختن وضعیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی غزنه از قرن سوم تا قرن ششم هجری قمری و بویژه در قرن سوم هجری قمری که از نظر سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مبهم بوده است.

این تحقیق در چهار فصل تنظیم شده است که فصل اول موقعیت جغرافیایی و پیشینه تاریخی - شهر غزنه بررسی شده و در فصل دوم تحولات سیاسی غزنه از قرن سوم تا قرن ششم هجری قمری مورد موشکافی قرار گرفته است، در فصل سوم تحولات اجتماعی غزنه در این برهه از زمان مورد توجه و تحقیق قرار گرفته است و فصل چهارم تحولات فرهنگی غزنه مورد بحث بوده است.

آداب نامه‌ها و تذکرها اطلاعات مفید و پر ارزشی از اوضاع و احوال علمی و ادبی غزنین ارائه کرده‌اند اما تألیفات ادبی محققان معاصر نیز قابل توجه است زیرا از استدلالات خوبی بهره‌مند هستند. از جمله‌ی این تألیفات باید به «تاریخ ادبیات در ایران» نوشته ذبیح‌الله صفا اشاره کرد در قسمت‌های از کتاب یاد شده درباره‌ی اوضاع علمی و فرهنگی غزنین بصورت شایسته‌ای سخن گفته شده است. در کتاب ذبیح‌الله صفا نه فقط به شعر بلکه آنچه از آثار فکری یک ملت به زبان غیر از زبان متداول وجود یافته است هم در شمار آثار ادبی می‌داند صفا در ذیل هر یک از مباحث و بعد از فراغ از بیان کیفیت سیر علوم و ادبیات در ادوار مختلف به بیان شرحی از رجال در هر رشته می‌پردازد.